

* ۴. «وفی (عقاب الأعمال) عن أبيه، عن أحمد بن إدريس، عن محمد بن أحمد، عن موسى بن عمر، عن ابن سنان، عن أبي الجارود، عن سعد الإسكاف، عن الأصبغ، عن أمير المؤمنين (عليه السلام) قال: أيما وال احتجب عن حوائج الناس احتجب الله عنه يوم القيامة وعن حوائجه، وإن أخذ هدية كان غلولاً، وإن أخذ الرشوة فهو مشرك.»^۱
ما می گوئیم:

۱. تفصیل بین هدیه و رشوه در لسان روایت، می تواند مشعر به این مطلب باشد که هدیه رشوه نیست.

۲. مرحوم خوئی در این روایت اشکال کرده است:

«وفیه أولاً: ان الرواية ضعيفة السند. وثانياً: انها واردة فی هدايا الولاية دون القضاة، فتكون اجنبية عن المقام، وبما ان الهدية الى الولاية جائزة فلا بد من حمل الرواية على غير ذلك من الوجوه الممكنة:

الاول: أن تحمل على الكراهة، لان اهداء الهدية الى الوالى قد يحجب إليه اخذ الرشوة المحرمة. الثاني: ان تحمل على ظاهرها ولكن يقيد الاعطاء بكونه لدفع الظلم أو انقاذ الحق أو لاجل أن يظلم غيره، فانها فى هذه الصور كلها محرمة على الوالى، وفى الصورة الاخيرة محرمة على المعطى ايضا. [يعنى: حرام است گرفتن هدیه اگر برای دفع ظلم یا انقاذ حق باشد و الا اگر در مقابل كارى نباشد حرام نیست. ولى اگر برای آن است که به ديگرى ظلم کند (يعنى حق را ناحق کند) در این صورت، هم بر دهنده و هم بر گیرنده حرام است.]

الثالث: ان تحمل على كون ولايتهم من قبل السلطان مشروطة بعدم اخذ شئ من الرعية لانهم يرتزقون منه، وعلى الجملة لا يمكن الاستدلال بها على المطلوب»^۲

بر ایشان اشکال شده است:

« لا يخفى أن القضاة أيضا من الولاية، و القضاء من أهمّ الولايات، و الحمل على الكراهة خلاف الظاهر. و الظاهر أن تحمل على الموارد الغالبة من كون الإهداء إلى الولاية و لا سيّما القضاة لأغراض فاسدة بحيث يوجد فيها مناط الرشوة، و يعرف ذلك بمناسبة الحكم و الموضوع.»^۳

ما می گوئیم:

۱. وسائل الشريعة، ج ۱۷، ص ۹۴

۲. مصباح الفقاهة، ج ۱، ص ۴۲۵

۳. دراسات، ج ۳، ص ۱۹۳

چنانکه در بحث رشوه گفته ایم، رشوه در صورتی که برای اغراض صحیحه باشد هم حرام است و لذا اگر ملاک رشوه در هدیه باشد، حتی در صورتی که برای احقاق حق باشد و یا برای ابطال باطل، حرام است.

*۵. روایت عیون

«بأسانیده عن الرضا عليه السلام عن أمير المؤمنين عليه السلام في قوله - تعالى - : أَكَّالُونَ لِلسُّخْتِ قَالَ: هو الرجل يقضى لأخيه الحاجة ثم يقبل هديته.»^۱

ما می گوئیم:

۱. بر این روایت اشکال شده است:

چون التزام به ظاهر روایت به صورت مطلق ممکن نیست، در نتیجه باید به توجیهاات دیگری روی آورد:

« و للرواية توجيهاات تكون الرواية على بعضها محمولة على ظاهرها من التحريم، و على بعضها محمولة على المبالغة في رجحان التجنب عن قبول الهدايا من أهل الحاجة إليه، لثلاً يقع في الرشوة يوماً»^۲

۲. مرحوم خوئی نیز در این باره می نویسد:

« وفيه أولاً: ان الرواية مجهولة. وثانياً: انها وردت في خصوص الهدية بعد قضاء حاجة المؤمن ولم يقل احد بحرمتها هناك لما دل على جواز قبول الهدية من المؤمن بل من الكافر ولما دل على استحباب الاهداء الى المسلم، واذن فلا بد من حمل الرواية على الكراهة ورجحان التجنب عن قبول الهدايا من اهل الحاجة إليه لثلاً يقع يوماً في الرشوة»^۳

*۶. روایت سنن ابی داوود

« بسنده عن بريدة عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «من استعملناه على عمل فرزقناه رزقا فما أخذ بعد ذلك فهو غلول.»^۴

*۷. روایت سنن ابی داوود

« عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «من شفع لأخيه بشفاعة فأهدى له هدية عليها فقبلها فقد أتى بابا عظيما من أبواب الربا»^۵

در دلالت این روایت اشکال شده است:

۱. همان، ص ۱۹۵

۲. كتاب المكاسب، ج ۱، ص ۲۴۷

۳. مصباح الفقاهة، ج ۱، ص ۴۲۷

۴. دراسات، ج ۳، ص ۱۹۶

۵. همان

« یجاب عن هذه الأخبار - مضافا إلى ضعفها سندا - بأن محط أكثرها أن يرزق العامل من قبل الإمام و يشترط عليه عدم أخذ شيء من الناس فيكون أخذه خيانة بالنسبة إلى منصبه و مستعمله.»^۱

* ۸. روایت ابو حمید ساعدی:

« روى أبو حميد الساعدي قال: استعمل النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ آله وَ سَلَّمَ رجلا من الأسد يقال له: «أبو البنية» و في بعضها: «أبو الأينية» على الصدقة فلما قدم قال: هذا لكم و هذا أهدى إليّ. فقام النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ آله وَ سَلَّمَ على المنبر فقال: «ما بال العامل نبعثه على أعمالنا يقول: هذا لكم و هذا أهدى إليّ فهلّا جلس في بيت أبيه أو في بيت أمّه ينظر يهدى له أم لا؟ و الذي نفسى بيده لا يأخذ أحد منها شيئا إلّا جاء يوم القيامة يحمله على رقبتة إن كان بعيرا له رغاء أو بقرة لها خوار أو شاة لها تنعر.» ثمّ رفع يده حتى رأىنا غفرة إبّطيه ثمّ قال: «اللّهم هل بلغت اللّهم هل بلغت.»^۲

ما می گوئیم:

۱. این داستان در منابع اهل سنت در مورد عمر و ابوهریره نقل شده است که عمر هدايای ابوهریره که از بحرین جمع کرده بود را پس گرفت. همچنانکه نقل کرده اند که عمر همین مطلب را با سعد بن ابی وقاص، ابوموسی اشعری، عمرو بن عاص و حرث بن وهب داشته است.^۳

۲. مرحوم خوئی بر این مطلب اشکال کرده است:

« وفيه أولا: ان الرواية ضعيفة السند لكونها منقولة من طرق العامة. وثانيا: انها وردت في عمال الصدقة فلا ترتبط بما نحن فيه، ولعل حرمتها عليهم من جهة الوجوه التي ذكرناها في حرمتها على الولاية.»^۴

۳. اگر از ضعف سند چشم پوشیم، به نظر می رسد می توان مناط و ملاک حرمت را در هدیه قاضی و هر نوع هدیه ای که مناط رشوه را دارد جاری دانست. و مهمترین بخش روایت استدلالی است که می توان از آن به عموم ملاک دست یافت. و قائل شد که: «هر مسئولی که به سبب مسئولیت خود هدیه ای دریافت می کند - و اگر در منزل می نشست چیزی به دست نمی آورد - آن هدیه بر او حرام است.»

* ۹. روایت نهج البلاغه

۱. همان، ص ۱۹۷

۲. مبسوط، ج ۸، ص ۱۵۱

۳. ن ک: پاورقی محاضرات فی الفقه الجعفری، ج ۱، ص ۲۷۸

۴. مصباح الفقاهة، ج ۱، ص ۴۲۶

«وَأَعْجَبُ مِنْ ذَلِكَ طَارِقٌ طَرَقَنَا بِمَلْفُوفَةٍ فِي وَعَائِهَا وَمَعْجُونَةٍ شَنْتَتْهَا كَأَنَّمَا عُجِنَتْ بِرَبِيقِ حَيَّةٍ أَوْ قَيْئِهَا فَقُلْتُ أَمْ صَلَّةٌ أَمْ زَكَاةٌ أَمْ صَدَقَةٌ فَذَلِكَ مُحَرَّمٌ عَلَيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَقَالَ لَا ذَا وَلَا ذَاكَ وَلَا لَكِنَّهَا هَدِيَّةٌ فَقُلْتُ هِبَلْتِكَ الْهَبُولُ أَعَنْ دِينَ اللَّهِ أَتَيْتَنِي لِتَخْدَعَنِي أَمْ مُخْتَبِطٌ أَمْ ذُو جَنَّةٍ أَمْ تَهْجُرُ وَاللَّهِ لَوْ أُعْطِيتُ الْأَقَالِيمَ السَّبْعَةَ بِمَا تَحْتَ أَفْلَاكِهَا عَلَيَّ أَنْ أُعْصِيَ اللَّهَ فِي نَمْلَةٍ أُسَلِّبُهَا جِلْبَ شَعِيرَةٍ مَا فَعَلْتُهُ»^۱

ترجمه:

« و شگفتتر از سرگذشت عقیل آنست که شخصی (اشعث ابن قیس که مردی منافق و دو رو و دشمن امام علیه السلام بود و آن حضرت هم او را دشمن می داشت) در شب نزد ما آمد با ارمغانی در ظرف سر بسته و حلوایی که آنرا دشمن داشته بآن بد بین بودم بطوریکه گویا با آب دهن یا قی مار خمیر شده بود، باو گفتم: آیا این هدیه است یا زکاة یا صدقه که زکاة و صدقه بر ما اهل بیت حرام است، گفت: صدقه و زکاة نیست، بلکه هدیه است، پس (چون از آوردن این هدیه منظورش باطلی و در واقع رشوه بود) گفتم: مادرت در سوگ تو بگرید، آیا از راه دین خدا آمده ای مرا بفریبی، آیا درک نکرده نمی فهمی (که از این راه می خواهی مرا بفریبی) یا دیوانه ای یا بیهوده سخن میگوئی؟ سوگند بخدا اگر هفت اقلیم را با هر چه در زیر آسمانهای آنها است بمن دهند برای اینکه خدا را در باره مورچه ای که پوست جوی از آن برابیم نافرمانی نمی کنم.»^۲

بر این استدلال اشکال شده است:

«الظاهر من كلامه عليه السلام: أن الأشعث أراد بهديته هذه حكم الإمام عليه السلام باطلا بنفعه، و في مثل ذلك يجري ملاك الرشوة قطعاً»^۳

۱. خطبه ۲۱۵ نهج البلاغه

۲. ترجمه فیض الاسلام، ج ۴، ص ۷۱۵

۳. همان